

ЗАШТИТА ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ КАО ИЗАЗОВ У ВРЕМЕНУ ЕЛЕКТРОНСКИХ ЗАПИСА

Апстракт: *Развој информационих технологија захтева прилагођавање архивске делатности у циљу брже комуникације и лакше доступности архивске грађе истраживачима и корисницима. Електронски записи се све више, заједно са конвенционалним записима, појављују као документарни материјал и извор за одабир архивске грађе. Стога се у Србији и земљама окружења последњих година интензивније развила норматива којом се дефинише архивска грађа у изворном електронском облику и уређује систем електронског канцеларијског и архивског пословања.*

Са друге стране, изазови су вишеструки, а један од озбиљнијих представља доступност електронске архивске грађе и заштита података о личности и других поверљивих информација, који су као такви квалификовани посебним националним прописима и међународним уговорима. У раду се приказују донети најновијих законских прописа којим се ова област уређује у Србији, уз упоредни приказ стања у земљама окружења. Са друге стране, покушали смо, уз релевантне аргументе, да сагледамо улогу и значај архива и архивске делатности у поступању са архивском грађом која садржи податке од значаја за личност и у вези са тиме дефинишемо начела њене заштите са аспекта архивистике.

Кључне речи: *Архивска грађа, електронски записи, електронска архивска грађа, поверљиви подаци, подаци о личности, заштита података о личности, нормативна акта електронског канцеларијског и архивског пословања, упоредна анализа, доступност архивске грађе.*

PROTECTION OF PERSONAL DATA AS A CHALLENGE IN THE TIME OF ELECTRONIC RECORDS

Abstract: *The development of information technologies requires the adaptation of archival activities in order to communicate faster and make archival records more accessible to researchers and users. Electronic records are increasingly*

appearing, along with conventional records, as documentary material and a source for the selection of archival material. Therefore, in Serbia and the surrounding countries, a norm has been developed more intensively in recent years, which defines archival material in its original electronic form and regulates the system of electronic office and archival business.

On the other hand, the challenges are multiple, and one of the most serious is the availability of electronic archives and the protection of personal data and other confidential information, which as such are qualified by special national regulations and international treaties. The paper presents the scope of the latest legal regulations governing this area in Serbia, with a comparative overview of the situation in the surrounding countries. On the other hand, we tried, with relevant arguments, to see the role and importance of archives and archival activities in dealing with archival material that contains data of importance to the person and in this regard define the principles of its protection from the aspect of archiving.

Key words: *Archival records, electronic records, electronic archival material, confidential data, personal data, protection of personal data, norms of electronic office and archival business acts, comparative analysis, availability of archival material.*

Уводне напомене

Право на доступност архивске грађе представља један од основних архивских принципа. На међународном нивоу, улога архива се посматра кроз „централну заштиту права појединца и државе, целину архивске грађе обухваћену информативним средствима, без обзира да ли постоји ограничење за њено коришћење или не“. Следи да се суштина свеукупног архивског деловања проналази у сабирању, стручној обради и припреми архивске грађе ради њеног коришћења у истраживачке, научне, јавно и приватно правне сврхе.¹ Задатак архивиста је усклађен са наведеним и огледа се кроз континуирану и најширу могућу доступност архивалија, једнаку услугу свим корисницима, поштовање права на приступ архивској грађи, али и права на заштиту приватности правних и физичких лица. Слобода приступа информацијама, отвореност, узајамно поштовање, доступност јавне архивске грађе прокламована као право (уз неопходне изузетке и ограничења) и у том смислу поштовање прокламованих процедура, опште су прихваћена начела у међународној архивској теорији и пракси. Такође, један од „стубова“ доступности и подједнаког права на коришћење архивске грађе, било да се она налази на конвенционалном или

¹ Electronic Records: *A Workbook for Archivists International Council on Archives, Committee on Current Records in an Electronic Environment*, ICA Studies 16, Paris, april 2005. Ранка Рађеновић, Препоруке савета Европе (превод), *Архив*, бр. 1-2, Београд, 2005, 9-19.

електронском запису као изворном, или је преведена на дигитални медиј, представља проучавање и уграђивање заједничких принципа у законске прописе сваке од земаља, како би оно било уједначено на простору Европске уније и како би сваки појединац имао иста права у погледу доступности и коришћења архивске грађе.²

Истовремено, развој информационих технологија захтева прилагођавање архивске делатности у циљу брже комуникације и лакше доступности архивске грађе истраживачима и корисницима. Архиви све више користе дигиталне портале који садрже базе података о архивској грађи похрањеној у архивским спремиштима. Електронски записи се интензивније, заједно са конвенционалним записима, појављују као регистратурски/документарни материјал и извор за одабир архивске грађе. Као културна баштина, архивска грађа ће у скорој будућности бити равноправно заступљена у конвенционалном и електронском запису, ако не и у већем обиму у корист свог виртуелног облика. Захваљујући електронским медијима, архивска грађа је много више, и много лакше него у претходним деценијама, постала доступна јавности. Захваљујући томе, такође, изазови су вишеструки, а један од озбиљнијих представља однос између доступности електронске архивске грађе и заштите података о личности и других поверљивих информација, који су као такви квалификовани посебним националним прописима и међународним уговорима.

Електронско окружење у пословању, комуникацији бржој и лакшој, наметнуло је архивској делатности у Србији и земљама окружења потребу да прилагођавају себе и своју праксу, како у делатном, оперативном, заштитном смислу, тако и, пре свега последњих година, интензивнијем развоју нормативе којом се дефинише архивска грађа у изворном електронском облику и уређује систем електронског канцеларијског и архивског пословања. Сходно томе, савремена архивистика озбиљно промишља о односу између конвенционалне и електронске архивске грађе, њеној доступности у општем смислу, у односу на неминовно ограничавајуће факторе промовисане у сфери заштите поверљивих података или података о личностима.³

2 Више о теми у међународним архивским правилима, стандардима и препорукама: *Archive Development Strategy* (ICA), *Archivist Code of Ethics* (ICA), *Recommendation R (2000) 13 of the Committee of Ministers of the Council of Europe*, *Electronic Records: A Workbook for Archivists International Council on Archives*, *Committee on Current Records in an Electronic Environment*, ICA, etc.

3 Јасмина Живковић, Доступност архивске грађе и заштита података о личности (промишљања о легислативи), рукопис припремљен за објављивање у Билтену Архивистичког друштва Србије, *Архивски гласник*, 2020.

Релевантна норматива

Доступност архивске грађе и крајња њена сврха – коришћење од стране заинтересованих лица није ново архивистичко питање. Упоредна архивистика се у првим деценијама 20. века, прецизније одмах по проширивању значења и значаја архивске грађе у смислу његове историјске, културолошке и научне вредности, заразлику дотада схваћене искључиво као доказног средства, суочила и са проблемом доступности, услова коришћења и евентуалног изузимања одређене врсте документације, од општег права коришћења и доступности архивске грађе, те су се истакнути архивисти у теорији и пракси озбиљно бавили овим питањем.⁴ Такође, први архивски прописи на југословенском простору су третирали коришћење архивске грађе као посебну фазу сложеног процеса њене заштите, па су на свом еволутивном путу прецизирали услове, одредбе и методологију доступности архивалија у различите сврхе. Следећи општа начела на савезном нивоу, републичка законодавства су предвидела начелни законски рок после кога архивска грађа може бити доступна за коришћење, а који се углавном поклапа са роком када су ствараоци архивску грађу предавали надлежним архивима. Тада је она постајала јавно, културно добро и могла је бити предмет истраживања у научне, јавне или приватно правне сврхе. Случајеви изузимања од општег рока доступности су били „резервисани“ за архивску грађу која је по посебним прописима третирана и чувана, а односила се на партијску, као и документацију савезних и републичких органа за војне, одбрамбене, унутрашње послове и међународне односе, друштвено-политичких организација.⁵

Државе, правне наследнице некадашње социјалистичке Југославије су преузеле методологију израде архивских закона, наравно уз неопходне

4 Theodor S. Schellenberg, *Modern Archives, Principles and Techniques* Melbourne 1956, (прво издање), *Moderni arhivi, Principi i tehnika rada*, превод у издању Савеза друштва архивиста Југославије, Београд 1968, 247-252. Аутор наводи неколико разлога због којих би „широк опсег приступачности“ архивске грађе требало ограничити: уколико она садржи информације чија би доступност јавности могла нанети штету „сигурности нације“, безбедности земље или спољних, дипломатским пословима, ако се акта везана за исте сматрају „поверљивим“, акта пословно и финансијско поверљиве природе или се ради о документацији која садржи „одређене врсте персоналних података“. И други су архивски теретичари и практичари увелико разматрали питање коришћења архивске грађе, неки више или мање пажње посветили правилима и условима под којима иста треба и може бити доступна најширој јавности. Видети више: Jelena Nedeljković, *Korištenje arhivske građe, Priručnik iz arhivistike*, Zagreb 1977, 197-227; Bernard Stulli, *O pravnom režimu korišćenja arhivske građe, Arhivistika i arhivska služba, Studije i prilozi*, Zagreb 1997, 98-192; Luciana Duranti, *Arhivski zapisi, Teorija i praksa* (prevod Mate Krizman i Josip Kolanović), Zagreb 2000, 132-137; Богдан Лекић, *Архивистика*, Београд 2006, 244-251.

5 Одредница „поверљиво“ и „строго поверљиво“ је била карактеристична за велику количину документације у овој области, па је према томе од стране ових органа као стваралаца архивске грађе и документарног материјала, био предвиђен посебан рок чувања. Архивски закони савезног и републичког нивоа у СФРЈ су приказани и систематизовани у публикацији Владимир Бргуљан, *Извори споменичког права у Југославији*, Београд 2000, 30-50.

иновације у складу са захтевима савремене архивске теорије и праксе, поступка и облика настајања архивских докумената, па у оквиру тога третирају и доступност, јавност и коришћење архивске грађе. У новије време, ово је питање све актуелније имајући у виду широку платформу доступности информација различите садржине које се налазе у оперативној, али и пасивној документацији стваралаца, ималаца и сопственика правних, физичких лица или породица.⁶

Да бисмо проблем разматрали пре свега са „заштитног“ становишта, неопходно је упознати се са актуелном законском регулативом коришћења архивске грађе и документарног материјала, једнако као и са оним прописима који обрађују предмет заштите или доступности личних или података квалификованих као поверљиви по разним основама. У земљама Европске уније, али и земљама које су одабрале пут придруживања Европској унији, начело доступности архивске грађе је промовисано у Препоруци Р (2000) 13 Одбора министара Савета Европе. Препоруком је доступност јавне архивске грађе прокламована као право (уз неопходне изузетке и ограничења), а обавезе установа које је чувају су између осталог, да информативним средствима обухвате целину архивске грађе сваког фонда, без обзира да ли постоји ограничење за њено коришћење или не. Један од главних циљева Препоруке представља усклађивање правних норми које третирају доступност архивске грађе у европским земљама.⁷

Закон о архивској грађи и архивској делатности у Србији донет је 24. јануара 2020. године,⁸ а ступио је на снагу осмог дана од дана објављивања у државном службеном гласилу. Почетак примене Закона је одложен до „истека године дана од дана његовог струпања на снагу“, што значи да ће „постати актуелан“ од фебруара месеца 2021. године. Даном почетка примене Закона престаће да важе одредбе *Закона о културним добрима* (1994)⁹ које се односе на архивску грађу као културно добро и регистратурски/ документарни материјал као добро од претходног значаја. До тада, архиви су обавезни да примењују одредбе *Закона о културним добрима* у области заштите, доступности и

6 На основу увида у позитивну архивску нормативу земаља у окружењу, правних наследница некадашње СФРЈ (Босна и Херцеговина, Македонија, Словенија, Србија, Црна Гора), доступне базе података законских, подзаконских прописа и стручних упутстава на званичним интернет презентацијама државних архива ових земаља.

7 Слободанка Цветковић, *Доступност архивске грађе и информација о архивској грађи на интернету у архивима у Србији*, доступно на: <http://www.arhivistika.edu.rs/clanci/arhivi-i-internet/72-slobodanka-cvetkovic-dostupnost-arhivske-grade-i-informacija-o-arhivskoj-gradi-na-internetu-u-arhivima-u-srbiji>. Препорука је заснована на претходно донетим конвенцијама о заштити људских права и слобода. У вези с тим дају се препоруке начела и процедура које треба поштовати. Препоруком се саветује уграђивање заједничких принципа у законске прописе сваке од земаља како би она била уједначена на простору Европске уније и како би сваки појединац имао иста права у погледу доступности и коришћења архивске грађе.

8 *Закон о архивској грађи и архивској делатности*, “Службени гласник РС”, бр. 6/2020.

9 *Закон о културним добрима*, “Службени гласник РС”, бр. 71/94, 52/2011, 99/2011.

коришћења архивске грађе. Дакле, према још увек важећем Закону, општи рок за предају архивске грађе на чување историјским архивима (30 година од настанка архивске грађе), истовремено представља и рок после кога она постаје доступна за истраживање и коришћење.¹⁰ Архивска грађа се може користити „само по одобрењу архива као установе заштите“, а посебна дозвола за истраживање архивске грађе „складу са прописима закона“ неопходна је за стране држављане као истраживаче. Претходним подзаконским прописом, *Упутством о поступку одабирања архивске грађе, излучивању безвредног регистратурског материјала и о начину примопредаје архивске грађе* (1981), предвиђено је било да предавалац архивске грађе приликом примопредаје, записнички може утврдити начин коришћења архивске грађе, што подразумева и евентуална ограничења доступности архивске грађе за потребе истраживача и других заинтересованих лица.¹¹

Дате су одредбе неспорне, међутим, чињеница је да су више од двадесет година архивску делатност у Србији карактерисале прилично опште одредбе о доступности и коришћењу архивске грађе. Стога су нашу пажњу заокупиле значајно конкретније одредбе управо донетог *Закона о архивској грађи и архивској делатности*. Најпре вреди поменути да је Закон дефинисао појам „доступности и коришћења архивске грађе“. Тако, доступност представља „право увида у архивску грађу“, а коришћење „нарочито представља право увида, прибављања копија и објављивање архивске грађе, под истим условима за сва физичка и правна лица“ и у складу са Законом. Према „слову“ новог Закона, архивска је грађа „културно добро од општег интереса за Републику Србију које ужива посебну заштиту утврђену Законом“. Као таква, она је по правилу доступна за коришћење након истека рока од 30 година од дана њеног настанка. Изузетно, утврђена је могућност њене доступности и пре истека рока од 30 година у случајевима када „то одобри њен стваралац или ималац, ако је потребна државним органима и организацијама за обављање њихове делатности, ако је потребна за утврђивање, остваривање или заштиту права у судском, управном или поступку арбитраже и у научно-истраживачке сврхе“. При томе, одговорност за повреду јавних интереса односно приватности, као и повреду права и интереса лица до које би дошло услед коришћења архивске грађе, сноси корисник архивске грађе.¹²

10 Архивска грађа војне провенијенције доступна је за коришћење протеком рока од 50 година од њеног настанка, уколико то није у супротности са интересима Министарства одбране, Војске Србије и важећег *Закона о заштити података о личности*. Извор: <http://www.vojniarhiv.mod.gov.rs/> (преузето 11.5.2020).

11 *Упутство о поступку одабирања архивске грађе, излучивању безвредног регистратурског материјала и о начину примопредаје архивске грађе*, “Службени гласник СРС”, бр. 47/1981. Сопственици архивске грађе као културног добра су обавезни да обезбеде њену доступност јавности. Поред осталих стручних послова, архив као установа заштите архивске грађе „објављује архивску грађу“ чиме је такође чини доступном јавности.

12 *Закон о архивској грађи и архивској делатности*, “Службени гласник РС”, бр. 6/2020.

За разлику од *Закона о културним добрима*, нови архивски закон јасније предвиђа и ограничења у погледу општих правила и случајеве дужих рокова доступности архивске грађе. Тако, архивска грађа која садржи податке од значаја за одбрану земље и националну безбедност, као и за привредне и друге интересе Србије, доступна је за коришћење по истеку рока од 50 година од дана настанка, ако посебним прописом није другачије одређено. Даље, доступност и коришћење архивске грађе и досијеа лица насталих у раду служби безбедности уређују се посебним прописима. Посебна ограничења односно правила у погледу коришћења архивске грађе предвиђена *Законом* имају извесне сличности са већ постојећим нормама у *Закону о културним добрима*. Према њима, архивска грађа се не даје на коришћење у случају када је „њен стваралац, предавалац, дародавац приликом предаје у писаној форми поставио ограничења у погледу њеног коришћења“ (пређашње предвиђено у *Закону о културним добрима*), затим „ако стручни савет архива утврди да се може користити само под посебним условима“ или „ако директор архива процени да би њеним коришћењем могли да буду повређени интереси државе или права грађана“. У међународној архивској пракси вероватно се последњем ограничењу у погледу права директора архива да процењује могућност доступности архивске грађе, не би придавала посебна пажња, имајући у виду значај, утемељену пословичну одговорност архивске струке и позорност државе у обављању, по нама једног од најзначајнијих државних и националних дужности - заштите архивске баштине. Међутим, не можемо порећи да је формулација „процена директора архива“ вероватно посебно занимљива архивистима, пре свега у погледу степена овлашћења, кредибилитета и недефинисаног или „широко схваћеног“ архивског знања које перцепирају руководиоци архивских установа у Србији. Посебно ако се имају у виду још увек „живе“ последице својеврсне, крајње забрињавајуће девастације којој су архиви и архивско знање, заједно са свим вредносним обрасцима културне политике, али и целокупне државне и друштвене заједнице, били изложени почев од деведесетих година 20. века.¹³

Други, подједнако значајан, ниво нашег интересовања односи се на електронски запис, електронски оперативни или архивски документ, као изворни или онај који је путем дигитализације преведен из конвенционалног у електронски/дигитални. Ову материју у Србији данас уређује „сет“ законских и уредбених прописа, међу којима као релевантан наводимо *Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању* из 2017. године. Њиме је дефинисан електронски документ и низ других битних појмова, процедура и вредности везаних за настанак, комуникацију, ток и размену документације у

¹³ Јасмина Живковић, Доступност архивске грађе и заштита података о личности (промишљања о легислативи), рукопис припремљен за објављивање у Билтену Архивистичког друштва Србије, *Архивски гласник*, 2020.

изворном електронском, виртуелном облику. Електронски документ се израђује применом једне од „доступних и употребљивих информационо комуникационих технологија“, ако законом није другачије одређено. Квалитативну новину коју доноси *Закон о електронском документу*..., а према којој смо помало неповерљиви, представља пуноважност и доказну снагу електронског документа, која му се „не може оспорити само зато што је у електронском облику“. Електронски документ који представља архивску грађу мора бити израђен у „форми која задовољава услове прописане овим Законом за поуздану припрему за електронско чување“.¹⁴

Ближи услови, задаци, послови, стандарди и процеси дигитализације културног наслеђа и савременог стваралаштва који се односе на поступке и технолошка решења, прописују се посебним подзаконским актима. У том смислу је Министарство културе и информисања Републике Србије, на основу поменутог *Закона*, и *Смерница за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србији* (2017), донело Правилник о ближим условима за дигитализацију културног наслеђа (2018). Дигитализацију законодавац види као битан фактор у превентивној заштити културног наслеђа, која се врши ради „заштите културног наслеђа и дуготрајног чувања дигиталних објеката(?)“, којом се обезбеђује „већа видљивост, квалитетнија презентација и промоција културног наслеђа државе“, ¹⁵ доступност информација о културном наслеђу, омогућавање размене података између установа заштите, стварање нове и допуне постојеће документације о културном наслеђу, промоције и престављања културног наслеђа, повећања броја корисника, стварања нових садржаја и увођења нових услуга“.¹⁶

Правилник се осврнуо и на доступност дигитализованог архивског наслеђа. Предвидео је могућност јавног приступа подацима о културном наслеђу које воде информациони системи по врстама културних добара посредством Агрегатора културног наслеђа, који омогућава приступ дигиталном објекту преузимањем метаподатака из информативних система прописаних

14 *Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању*, “Службени гласник РС”, број 94/2017. Најпре „аутоматска обрада података“, потом прецизирано изразом електронска архива, електронско архивирање, електронско канцеларијско пословање и слично, у законодавству Србије још од 1994. године (*Закон о културним добрима*) говори се и сегментнирано предвиђа увођење новина у архивском пословању стваралаца, самим тим у појму архивске грађе и документарног материјала, као и свим сегментима заштите ове врсте културне баштине односно извора за одабир архивске грађе као културне баштине.

15 *Смернице за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србији*, септембар 2017. Према Смерницама, дигиталне збирке података су доступне када је доступни дигитални објекти који збирку чине доступног корисницима у физичком простору установе или у виртуелном облику путем интернета. Приступ дигиталној збирци података се реализује у складу са интерним актима установе. Доступно на: <http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/smernice-za-digitalizaciju-kulturnog-nasledja-u-republici-srbiji.pdf> (преузето 11.5.2020).

16 *Правилник о ближим условима за дигитализацију културног наслеђа*, “Службени гласник РС”, бр.76/2018.

Правилником, док установа заштите може омогућити приступ подацима о дигитализованом културном наслеђу путем другог портала. Ако нам је јасно, како је Правилник дефинисао, да дигитални објекат чини „дигитални запис са припадајућим метаподацима“, да ли то значи да је приступ дигиталном објекту аутоматски и приступ непосредном архивском документу, односно дигиталном запису као делу дигиталног објекта? Или то значи да су доступни метаподаци о електронском архивском документу, предмету или јединици, у ком би случају било релевантно поређење са обавештајним средством о архивској грађи. У овом случају електронској, а што је, према нашем мишљењу, сасвим оправдано да буде доступно заинтересованим истраживачима, корисницима или јавности.

Не може се порећи да је законодавац, утврдивши одређене процедуре електронске и информатичке технологије, савремених стандарда протока електронских информација, настојао да обезбеди заштиту и законитост поступања са електронском документацијом, као и низ неопходних радњи које електронском запису опредељују статус архивског документа. Такође за архивску делатност је веома важно одређење о „припреми за чување и поуздано чување“ електронских докумената, где закон прописује истоветну припрему за начин чувања изворног електронског документа, документа који је конвертован у другачији електронски, погодан за чување, или документа који је дигитализацијом преведен из конвенционалног у електронски облик погодан за чување.¹⁷

Управо нас је посебно занимала примењивост утврђених начела у случајевима заштите података о личности када се они садрже у архивској грађи, као и однос доступности архивске грађе и заштите података о личности. Несумњиво да поједини делови архивске грађе, која као покретно културно добро може предмет дигитализације или може настати у електронском облику као изворном, заједно са припадајућим метаподацима/описом тог документа, оба као сегменти дигиталног објекта, поседују и „осетљиве“ податке о личностима или друге поверљиве податке, за које се очекују посебни услови доступности или коришћења. Шта чинити у случајевима када архивски документи садрже податке о личностима или друге поверљиве податке који су посебним законом изузети од „очију јавности“ и до ког степена доступност у том случају треба да постоји?¹⁸

17 Поуздано електронско чување докумената захтева и додатне радње у смислу припрема за такво чување, које се огледају углавном у обезбеђивање техничких услова да се документ очува у његовом изворном облику, са свим карактеристикама које му као електронском документу гарантују аутентичност. Видети више у: *Смернице за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србији* (2017), *Правилник о ближим условима за дигитализацију културног наслеђа*, “Службени гласник РС”, бр. 76/2018.

18 Предмет посебне анализе по нашем мишљењу треба да буде и чување дигитализованог културног начела, односно архивске грађе, према предвиђеном у Правилнику, да ли је у складу са архивским прописима и да ли обезбеђује трајну безбедност и чување истих на прописаном начину.

У вези са тиме стоји трећи ниво, можда и најизазовнији у промишљању о статусу архивске грађе, њене доступности и коришћења, који представљају најновији „трендови“ у погледу заштите личних података у међународном и националном праву. Најпре смо истражили архивске нормативе у актуелном законодавству у Србији, којима је уређена доступност „осетљиве“ архивске грађе у конвенционалном и неконвенционалном облику. *Закон о заштити података о личности*, који је у Србији донет 2018. године, у примени је од 21. августа 2019. године.¹⁹ Закон је одговорио на питање шта представљају подаци о личности. Податком о личности се сматра „сваки податак који се односи на физичко лице чији је идентитет одређен или одредив, непосредно или посредно, посебно на основу ознаке идентитета, као што је име и идентификациони број, података о локацији, идентификатора у електронским комуникационим мрежама или једног, односно више обележја његовог физичког, физиолошког, генетског, менталног, економског, културног и друштвеног идентитета“. Надаље, „генетски податак“ је такође податак о личности, који се односи на наслеђена или стечена генетска обележја физичког лица која пружају јединствену информацију о физиологији или здрављу тог лица, а нарочито они који су добијени анализом из узорка биолошког порекла. У пракси архива у Србији тренутно су можда најактуелнији „подаци о здрављу“, као сазнања о физичком или менталном здрављу физичког лица, укључујући и оне о пружању здравствених услуга, којима се откривају информације о здравственом стању појединаца. Такође, „лице на које се подаци односе“ је дефинисано као физичко лице чији се подаци о личности обрађују. Поред оперативне документације, овим су Законом предвиђени и случајеви „даље обраде података“ у сврхе „архивирања у јавном интересу, у сврхе научног или историјског истраживања, као и у статистичке сврхе“. За ту сврху се захтева обрада података „на начин који је у складу са првобитном сврхом“, применом начела обраде података која је предвидео односни Закон.

По узору на *General Data Protection Directive (GDPR)* или *Opšta uredba o zaštiti podataka*, *Закон о заштити података о личности*, садржи правила о томе под којим околностима нека од права могу да буду ограничена.²⁰ Било

19 *Закон о заштити података о личности*, “Службени гласник РС”, бр. 87/2018.

20 *Vodič kroz Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i GDPR*, Tumačenje novog pravnog okvira, (SHARE Foundation OEBS), Beograd 2019, 77. доступно на: https://www.sharefoundation.info/Documents/vodic_zzpl_gdpr_share_2019.pdf. Према GDPR, ограничења су могућа уколико „не задиру у суштину основних права и слобода“ и ако то „представља неопходну и сразмерну меру у демократском друштву за заштиту националне безбедности, одбране, јавне безбедности, спречавања, истраге и откривања кривичних дела, гоњења учинилаца кривичних дела, или извршење кривичних санкција, укључујући спречавање и заштиту од претњи по јавну безбедност, других важних општих јавних интереса, независности правосуђа и судских поступака, спречавања, истраживања, откривања и гоњења за повреду професионалне етике, функције праћења, надзора или вршења регулаторне функције која је стално или повремено повезана са вршењем службених овлашћења, лица на које се подаци односе или права и слобода других лица, остваривања потраживања у грађанским стварима“.

да се ради о оперативној или истраживачкој обради података, Закон сматра веома важном „повреду података о личности”. Под њом подразумева „повреду безбедности података о личности која доводи до случајног или незаконитог уништења, губитка, измене, неовлашћеног откривања или приступа подацима о личности који су пренети, похрањени или на други начин обрађивани“. Примера ради, Закон је изричит у забрани обраде података којом се открива „расно или етничко порекло, политичко мишљење, верско или филозофско уверење или чланство у синдикату, као и обрада генетских података, биометријских података у циљу јединствене идентификације лица, података о здравственом стању или података о сексуалном животу или сексуалној оријентацији физичког лица“. Сходно томе, у циљу заштите података о личности, њихове безбедносне обраде и коришћења у оперативне сврхе, Законом предвиђена начела се морају поштовати.

Како су ово питање уредила законодавства земаља у окружењу, има ли синергије између архивских прописа и прописа о заштити података о личности? Увидом у сродне законске прописе земаља у региону, видимо да се исти баве проблематиком личних података, њихом обрадом, заштитом, коришћењем и складиштењем у домену оперативне примене и коришћења. Сходно томе, општеприхваћен став је да се заштита података о личности обезбеђује сходно законским прописима, а у складу са принципима и стандардима потврђеним у међународним уговорима о људским правима и основним слободама и опште прихваћеним правилима међународног права.²¹

Према прописима у Босни и Херцеговини, лични подаци подразумевају „биљу коју информацију која се односи на физичко лице које је идентификовано или чији се идентитет може утврдити“.²² Предметно питање је за подручје Босне и Херцеговине уређено *Законом о архивској грађи и архиву Босне и Херцеговине*, којим се одређује да право на коришћење јавне архивске грађе имају сви корисници под једнаким условима, и то у „службене, правне, научне и публицистичке сврхе, у сврху научних истраживања, као и за удовољавање потреба грађана у решавању њихових уставних и законских права“. Општи рок доступности је 30 година, уколико ствараоци нису другачије захтевали приликом примопредаје. Јавна грађа која се односи на физичка лица (казнени предмети, судски списи, медицинска документација, лични досијеј), односно садржи личне податке, може се користити најкраће 10 година после смрти особе, или краће уз сагласност наследника умрлог. Научни и други оправдани разлози

21 *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*, “Službeni list Crne Gore”, br. 79/08 od 23.12.2008, 70/09 od 21.10.2009, 44/12.

22 *Zakon o zaštiti ličnih podataka*, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 49/2006; 89/2011 – ispr, доступно на: <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/zakon-o-zastiti-licnih-podataka.html>. У оквиру тога посебне категорије личних података чине информације које откривају расно, национално или етничко порекло, политичко мишљење или страначку припадност, чланство у синдикатима, религиозно, филозофско или друго уверење, здравствено стање, генетски код или сексуални живот, кривичне пресуде, биометријске податке“.

могу довести до коришћења архивске грађе, с тим да се заштите интереси физичког лица, тако што се подаци наводе безимено или на други одговарајући начин. Забрањено је коришћење јавне архивске грађе или ограничено уколико би се тиме угрозио интерес државе и ентитета Босне и Херцеговине, нанела штета правним и физичким особама, користила у супротности са захтевом пређашњег власника или ствараоца, ако постоје индикације о злоупотреби грађе или ако је грађа у обради.²³

Пример Архива Републике Српске представља прецизнију регулацију дате теме. На основу *Закона о архивској дјелатности* (2008)²⁴ и *Закона о републичкој управи* (2010),²⁵ донето је *Упутство о услову и начину коришћења јавне архивске грађе* (2012).²⁶ Према Упутству, постоји „општи рок“ када јавна архивска грађа „која првобитно није била намењена јавности, постаје јавна за коришћење по истеку рока од 30 година од њеног настанка, а може се користити и пре истека тог рока ако то одобри њен стваралац“. Изузетно, ако јавна архивска грађа садржи податке који се односе на одбрамбена питања, међународна питања, питања државне и јавне безбедности, економске интересе Републике Српске, поверљиве комерцијалне интересе или права појединца, а чије је објављивање противно интересима државе, постаје доступна за коришћење по истеку 50 година од њеног настанка (рок доступности за истоврсну документацију истоветан је као и у Републици Србији за архивску грађу војне провенијенције). Надаље, јавна архивска грађа која садржи осетљиве личне податке о расној/ националној припадности, политичком/ верском/ филозофском уверењу, чланству у политичким странкама или синдикалним организацијама, здравственом стању, сексуалном животу, осуђиваности и слично, а на основу којих је могуће идентификовати појединца (матичне књиге, медицинска документација, персонална досијеа, кривични предмети, казнене евиденције), доступна је за коришћење 70 година од настанка односно 10 година након смрти лица на које се односи, уколико је овај датум познат и уколико посебним прописима није другачије одређено.²⁷

Учили смо специфичност, за коју сматрамо да је вредна пажње и подстиче на размишљања. Наиме, посебно је издвојена архивска грађа друштвено-политичких организација, органа унутрашњих послова и правосудних органа који су „раније деловали на територији Републике Српске“, као доступна без ограничења, изузимајући грађу која садржи „осетљиве личне

23 *Zakon o arhivskoj građi i arhivu Bosne i Hercegovine*, „Службени гласник БиХ“, бр. 16/2001.

24 *Zakon o arhivskoj djelatnosti*, „Службени гласник РС“, бр. 119/2008.

25 *Zakon o republickoj upravi*, „Службени гласник РС“, бр. 118/08; 86/10.

26 *Uputstvo o uslovu i načinu korišćenja javne arhivske građe*, „Службени гласник РС“, бр. 36/12.

27 *Исто*. Занимљиво је и то да се ова грађа може користити и пре истека предвиђеног рока, ако је „од настанка намењена јавности или ако на то пристане лице на које се оно односи, или његови наследници за случај после смрти“.

податке прибављене кршењем људских права и слобода, а која се односи на лица која нису била носиоци јавних функција“.²⁸

Најновији прописи у Републици Хрватској, *Закон о архивском градиву* (2018), утврдио је доступност јавне архивске грађе од „њеног настанка, ако законом није одређено друкчије“. Ограничења „законом утврђена“ постоје: јавна грађа која садржи класификоване и друге тајне податке доступна је по истеку рока од 40 година од настанка, ако није другим прописима утврђено другачије. Исти је рок доступности предвиђен и за јавну архивску грађу која није означена степеном тајности, сагласно прописима којима се то уређује, али садржи пројектну и техничку документацију заштићених и војних објеката и других стратешких и природних богатстава од значаја за националну сигурност Републике Хрватске. За разлику од решења у Републици Српској, у хрватском закону видимо „општу“ доступност, без ограничења, архивске грађе настале до 30. маја 1990. године.²⁹ Изузета је наравно, она грађа која садржи личне податке или је одређена класификацијом према степену тајности. Како видимо, и у овом се случају посебно третирају лични подаци у јавној архивској грађи и они су доступни за коришћење протеком 100 година од рођења особе на коју се односе или након смрти особе, а уколико „датум рођења или датум смрти особе нису познати или је њихово утврђивање повезано с несразмерним тешкоћама и трошковима“, лични су подаци доступни после 70 година од настанка грађе. Упућује на посебан законски пропис кјим је утврђен статус личних података, а даје и рокове краће од утврђеног, уз одређене услове, који су углавном слични и у прописима других земаља.³⁰

28 “Службени гласник Републике Српске”, бр. 36/12, преузето са www.arhivrs.org (10.5.2020). Ова се ограничења доступности не односе на коришћење појединачних докумената, као и на поступке које воде надлежни органи. Посебно је утврђен и статус јавне архивске грађе стваралаца, која се не налази код архива, или уколико интерес за њиховим коришћењем преовлађује над интересима које се штите: тада надлежни органи могу пре истека рокова предвиђених Упутством дати дозволу за коришћење исте, на захтев научних установа и организација. У погледу одговорности корисника те изјаве да је упознат са чињеницом о кажњивости злоупотребе тајних или личних података, видимо сличну формулацију коју је предвидео и пропис у Србији. Корисник је дужан са грађом поступати са „пажњом доброг домаћина“, а лица којима је омогућен увид у јавну архивску грађу су обавезна да чувају „тајност података садржаних у архивској грађи“.

29 Отвореност архивске грађе за коришћење „без ограничења“ у конкретном случају Републике Хрватске и Републике Српске, по нашем мишљењу, везује се за престанак постојања једне суверене државе и настанак, формирање нових државних заједница или ентитета, са сопственим уставним и занодавним суверенитетом. Сходно томе, законодавац је у предметним случајевима сматрао, верујемо и уз помоћ струке, да је оправдано јавности за истраживање или друге потребе, ставити на расположење сву архивску грађу која је настајала у претходном, заокруженом и „пасивизираном“ историјском периоду. Вредело би чути размишљања колега архивиста из Хрватске и Републике Српске, у погледу датог законодавног опредељења.

30 *Zakona o arhivskom gradivu i arhivima*, „NN“, 61/2018. На основу Закона, Министарство културе Републике Хрватске је донело *Pravilnik o korištenju javnog arhivskog gradiva*, „NN“ 121/2019, у који је инкорпорирано решење из Закона.

Македонски архивски закон, по нашем мишљењу, представља аналитичко сагледавање питања јавности архивске баштине. Општи рок доступности је занимљиво кратак и „покрива“ 20 година од настанка архивске грађе, а уз посебне одобрење и пре истека рока. Са друге стране, неуобичајено дуг рок доступности од 100 година од настанка (ако се посебним прописима није другачије решено), предвиђен је за документацију која садржи податке од значаја за одбрану, међународне односе, послове националне безбедности, одржавање јавног реда и мира, безбедоносну делатност, економске интересе Републике Македоније, државне тајне, објекте и капацитете од стратешког значења за државу, доступна је за коришћење по истеку рока од 100 година од њеног настанка, ако се „посебним прописима не реши другачије“.³¹

Најзад, архивска грађа која садржи личне податке (слобода и права човека, расно, национално, порекло, политичко, верско или филозофско убеђење, здравствено стање, сексуални живот, казнене евиденције, национална и расна нетрпељивост и дискриминација, ограничавање, понижавање и морални интегритет човека) може се користити по истеку рока од 70 година од настанка или 20 година по смрти лица на које се ти подаци односе. Посебно су предвиђени рокови за здравствена досијеа - 20 година од смрти лица или 100 година од његовог рођења, персонална досијеа и подаци са карактеристикама и изјавама по истекку од 100 година од рађања лица, судски поступак – 50 година од правоснажности одлуке, статистички пописи и анкете 10 година од пописа, а посебно поверљиви подаци за физичка лица и њихове наследнике (силовање, ванбрачно стање, усвајање, малолетничка делкивенција) – 20 година од смрти лица или 100 година од његовог рођења.³² Ако смо погледали текст *Уредбе за утврђивање продужења рокова за коришћење архивске грађе* из 1996. године, могли смо уочити да су за поједине врсте документације били предвиђени дужи рокови доступности у односу на Закон из 2016. године (рецимо за здравствена досијеа - 150 година од рођења лица, документа из судског поступка за лица - 75 година по правоснажности пресуде, а документа која садрже поверљиве информације за физичка лица и њихове наследнице – 150 година по настанку документа).³³

Насупрот исцрпном приступу у македонском архивском закону, „сведену“ одредницу у погледу коришћења архивске грађе и њене доступности налазимо у *Закону о архивској грађи Републике Црне Горе*. По њему се архивска

31 *Закон за архивски материјал*, “Службен весник на Република Македонија”, бр. 95/2012, 41/2014, 72/2015, 148/2015, 169/2015, 53/2016. Архивска грађа и документарни материјал који садржи податке за геолошка и геодетска истраживања природних ресурса и еконое земље, доступни за коришћење по 70 година, подаци који садрже државну тајну, технолошка усавршавања и иновације – 50 година. Доступно на: www.arhiv.gov.mk (преузето: 15.5.2020).

32 *Исто*.

33 *Уредбата за утврђивањет критериуми за подолги рокови за користење на архивскиот материјал*, “Службен весник на РМ”, бр. 3/1996, доступно на: www.arhiv.gov.mk (преузето: 15.5.2020).

грађа даје на коришћење „за службене, научно-истраживачке, стручне, публицистичке, образовне и културне потребе и циљеве, презентовање и објављивање, остваривање личних и других права и потреба физичких и правних лица и за потребе остваривања функције државе и општина „под једнаким условим“. Ограничено коришћење се односи на грађу која садржи податке везане за послове одбране безбедности, спољне, монетарне и економске послове, чије би објављивање нанело штетне последице по државу, у којим је случајевима иста доступна протеком 50 година од њеног настанка, уколико није посебним прописом другачије предвиђено. Архивска грађа која садржи личне податке доступна је за коришћење по истеку 70 година од њеног настанка и најмање 20 година од смрти лица, а изузетно може се таква грађа користити и пре истека рока датом, уз пристанак лица на које се грађа односи или његових наследника.³⁴

Међутим, посебну позорност привлачи размишљање о овој проблематици законодавства и архивиста у Републици Словенији. И у словеначком је закону јавна грађа у архивима доступна, изузев оне која садржи тајне податке дефинисане посебним прописом, пореску тајну или податке о безбедности државе чије објављивање може бити штетно. У таквом случају, документација постаје доступна, по правилу, за 40 година од њеног настанка, ако предавалац исту значи, као такву, недоступном у складу са општим роком доступности од 30 година. Посебно је издвојена јавна архивска грађа у архивима која садржи личне податке који се односе на здравствено стање, сексуални живот, жртве злочина против сексуалног интегритета, брака, породице и деце, починилац кривичних дела и прекршаја, осим кривичног дела и прекршаја лица, против којих је покренут поступак због супротстављања бившем једнопартијском режиму, верска веровања и националност, постаје доступна за јавну употребу протеком 75 година од настанка грађе или 10 година наком смрти лица, ако је познато, или није другим законом другачије предвиђено. Постоје изузеци у погледу рокова недоступности, када се одговарајућом административном одлуком на основу мишљења архивске комисије у циљу спровођења значајног научног истраживања и јавним или државним потребама. Када говоримо о недоступности, вреди рећи да је недоступан само онај акт или документ који садржи осетљиве податке, док би се од недоступности могао изузети „шире посматрано предмет о теми која је у вези са заштићеним подацима“.³⁵

Такође, у Словенији је уредбено уређен приступ и употреба грађе која садржи заштићене податке, према коме свака особа која жели преглед заштићених података најпре мора помоћу одговарајућег документа, доказати правни интерес за то: по нашем мишљењу сасвим оправдано. Законом је

34 *Zakon o arhivskoj djelatnosti*, „Službeni list Crne Gore“, br. 49/2010.

35 *Zakon o varstvu dokumentanega in arhivsega gradiva ter Arhivih* (ZVDAGA) (neuradno prečiščeno besedilo št. 1), доступно на: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/arhiv/zakonodaja-arhiva-republike-slovenije/>.

предвиђено која се врста информација о архивској грађи може објавити на web порталу архива и бити доступна корисницима, па је на тај начин омогућен приступ евиденцијама фондова и збирки, подацима о јавним архивима који су доступни у дигиталном облику у складу са техничким могућностима. То значи да је приступ доступној архивској грађи и њено коришћење могуће уколико је објављен приступ исте на законом предвиђеној web страници и путем посебне интернет апликације за е-корисника.³⁶

Да ли нам начела „законитост, поштење и транспарентност, ограничење у односу на сврху обраде, минимизација података – примереност, битност и ограниченост на оно што је неопходно за сврху обраде, тачност, интегритет и поверљивост као и одговорност за поступање“ пружају гаранцију да ће лични подаци о здрављу или идентитету појединаца или породица, бити заштићени приликом истраживања архивске грађе, која по општем критеријуму доступности може бити предмет истраживања или коришћења од стране трећих лица? Да ли је потребно да истраживачи или корисници архивске грађе, која садржи личне или осетљиве податке, докажу свој интерес или непосредну везу са предметом истраживања архивске грађе у којој се проналазе лични подаци? Као пример можемо навести медицинске податке о лечењима појединаца или још конкретније, актуелне случајеве истраживања „проблема несталих беба“ у породицима у Србији, наслеђених из седамдесетих година 20. века, а сада постављених у средиште различитих судских поступака или грађанских иницијатива. Не улазећи у оправданост и без намере да судимо, са гледишта архивске струке, можемо истаћи питање легитимитет лица који од надлежних архива захтевају истраживање историја болести у конкретним и појединачним случајевима, без претходно достављених доказа о постојању правног или породичног интереса. Имају ли архиви право давати на увид ову врсту архивске документације, која према општем року доступности може представљати предмет истраживања и коришћења, а да не доведу у питање примену или поступање по одредбама *Закона о заштити података о личности*? Овде бисмо, као корисно, истакли решење архивске струке и законодавства у Словенији, у којој је посебним прописом третирана архивска грађа која садржи личне податке о поступању са пацијентом, услови и поступак под којима се таквој архивској грађи може приступити. Архивска грађа здравствене провенијенције је издвојена у складу са основним појмовима који су предвиђени здравственим прописима (да ли је то струковно оправдано или не, да ли олакшава поступање у материји или...,о дилемама се може разговарати). У том смислу је она део архивске грађе, а њена посебност се огледа у томе што креирана од „стране пружалаца здравствених услуга и Националног института за јавно здравље, садржи податке о лечењу пацијента“. Закон третира медицинску документацију и основну медицинску документацију у истом значењу које

³⁶ *Uredba o zaštitu dokumentarne i arhivske građe*, “Službeni glasnik Republike Slovenije”, бр. 42/17.

је ресорним законом признато база података у области здравствене заштите. Истовремено, по нашем мишљењу, медицинска „база података“ има исто значење које је законом којим се уређује заштита личних података дато досијеу личних података, чиме је законодавац изједначио статус конвенционалне медицинске документације и медицинске базе података о пацијентима, када се проналазе у архивској грађи или регистратурском/документарном материјалу. Сасвим је прихватљиво, према Закону, када се сматра да није сва медицинска документација истовремено и архивска грађа.³⁷

Базе података за који Закон којим се уређују базе података из области здравствене заштите предвиђа трајно чување, сматрају се архивском грађом, основна медицинска документација за коју није утврђен рок чувања трајно, постаје део архиве, на основу одлуке надлежног архива, док сва остала медицинска документација није архивска грађа. Подлеже прописима о заштити архивске грађе, изузев посебних услова у погледу приступачности и одредби које уређују употребу приватне архивске грађе. Ствараоци здравствене документације су обавезни да предају архивску грађу надлежном архиву најкасније 150 година од њеног стварања. Утврђује се доступност јавности медицинске документације, могу је користити пацијент на кога се односи, лица која имају право да се упознају са медицинском документацијом, лица после његове смрти, а уколико се налази у јавном архиву доступна је истраживачима уписаним у регистар носилаца истраживања и развоја у агенцији надлежној за истраживачку делатност у сврху научног истраживања, на основу писменог пристанка лица на које се односи, као и законских наследника лица које је преминуло, ако он сам за живота није то изричито забранио. Искључиво и само за сврху за коју је одобрен приступ тој архивској грађи. Вреди поменути казнену политику за ствараоце архивске грађе у овој делатности који допусте неовлашћену употребу или приступ овој врсти архивске грађе.³⁸

Упоредивши са одредбама *Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства у Републици Србији (2014-2019)* проналазимо сличност у решавању спорних питања коришћења медицинске документације односно начина располагања подацима из медицинске документације пацијената, које се користе за обраду података. Истакли бисмо два запажања у „домаћем“ Закону о медицинској документацији: најпре Закон не прави разлику између класичног и дигиталног/електронског облика здравствене документације, када уређује питање доступности, тако да се и одредбе *Закона о заштити података о личности*, када је у питању медицинска

37 Овај став је примењив и у здравственом законодавству Републике Србије, судећи према одредбама *Закона о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства*, “Службени гласник Републике Србије”, бр. 123/2014...25/2019. и др. Закон), у коме је утврђивањем рокова чувања појединим категоријама документације дат статус архивске грађе, док су преостале сврстане у регистратурски, оперативни материјал.

38 *Закон о архивском грађиву, ки vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta*, “Uradni list RS”, št. 85/16.

документација, примењују на документацију у оба медија. Други моменат представљају рокови чувања медицинске документације, који су појединим категоријама документације признали статус архивске грађе и утврдили трајни рок. Износимо пример различитог рока чувања за историју болничког лечења која се у конвенционалном, папирном облику чува 10 година након смрти пацијента или 90 година након отварања, односно 40 година по престанку изложености азбесту, канцерогеним или другим материјала и средствима. Са друге стране, Закон предвиђа да се „подаци који се воде у електронском облику чувају трајно“, што се, закључујемо, односи и на предње наведене историје болничког лечења сачињене у класичном, папирном облику.³⁹ Да ли је то актуелни Закон предност електронском документу у односу на конвенционални, посебно у погледу квалификације за трајно и безбедно чување? Морамо признати да код озбиљних архивиста још увек постоји опрезан приступ овој области, који је, према нашем мишљењу, најпре одлика негативних историјских искустава на овим просторима, могуће злоупотребе дигитализоване архивске грађе и још увек непоптуно и нејасно уређеног поступања са архивском грађом (пример: пре извесног времена се појавио на слободном тржишту дигитализован документарни материјал који садржи податке о здравственом стању појединца, док је пре више од десет година такође на слободном тржишту, појединим архивима била понуђена на откуп дигитализована архивска грађа, не од стране сопственика, већ држалаца по основу уговора о пословима дигитализације, истраживања и слично).⁴⁰

Има ли архивска струка јасан став по питању трајности архивског документа изворно насталог у електронском облику? Ако има, има ли сметњи да се јасно изречен став архивске службе вреднује приликом доношења прописа о електронској архиви, документацији, административном пословању, посебно у делу који се тиче заштите и очувања овог медија на коме почива архивска грађа у савременом добу? Посебно она која садржи податке личне природе, осетљиве за појединца, заједницу, породицу, најзад и државу. Такође, пружа ли „минимизација података“ о којој смо говорили као могућности да лични подаци остану невидљиви у изложеним архивским документима, уз „процену“ руководиоца архивских установа „да ли би коришћењем конкретне архивске грађе могла бити повређена права грађана“, истинску сигурност у заштити личних података који се налазе у архивској грађи? Најзад, да ли су постављени архивски законски оквири довољни и потпуни када говоримо о доступности архивске грађе са осетљивим садржајем, у односу за заштиту тих осетљивих података коју пак траже посебни законски прописи? Актуелна ствараност отвара низ дилема за архивске упосленике...

39 *Закон о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства*, “Сл. гласник Републике Србије”, бр. 123/2014, 106/2015, 105/2017, 25/2019. и др. Закон).

40 Историјски архив Пожаревац, службене евиденције Одсека заштите архивске грађе, предмети заштите архивске грађе ван архива, 2005-2018. година.

Закључак

Отворили смо низ дилема и изазова које је пред архивску делатност у Србији и окружењу ставило савремено дигитално и електронско комуницирање и посебан начин произвођења будућих архивских докумената. Упоредна анализа решења којима су прибегла архивска законодавства у окружењу, потврдила су присуство сличних размишљања о истоврсним проблемима. Разлике су спорадичне и одраз су посебности прилика у којима функционише и проблема са којима се конкретно носи архивска служба у свакој земљи региона. Неоспорно је заједничка и прокламована, усклађена са међународним прописима, обавеза заштите података о личности и других осетљивих информација које се налазе у архивској грађи или регистратурском/документарном материјалу.

За случај Србије, закључили бисмо да је важно питање доступности и ограничења коришћења архивске грађе детаљније уређено управо донетим архивским законом, у односу на претходни општи пропис о културним добрима. Међутим, мишљења смо такође да је неопходно у периоду до почетка примене *Закона о архивској грађи и архивској делатности*, утврдити одговарајуће подзаконске прописе, који ће обезбедити примену Закона, а у оквиру којих ће своје место наћи и однос доступности архивске грађе и заштита личних података уређен тако да не ускрати право заинтересованим лицима и истраживачима коришћење архивске грађе, а истовремено заштити права и податке о личности, уколико се они садрже у архивској грађи као предмету коришћења. У овом тренутку, став архивске струке у погледу рокова доступности архивске грађе која садржи податке о личностима или друге осетљиве податке, архивисти у Србији формирају на основу архивског прописа и специјалних прописа о заштити података, посебне врсте документације (као што је случај са медицинском) или посебним прописима о статусу архивске грађе специјалног карактера (војна провенијенција, акта Министарства унутрашњих послова и сл). Општи стручни став који заступамо на овом степену информатичне образованости и искуства на овим просторима, стоји у корист заштитне функције архивске грађе у конвенционалном и електронском облику уопште, посебно оне која садржи личне или друге осетљиве податке. У том смислу, мишљења смо да електронске базе података о архивском фондовима, збиркама и другим научно-информативним средствима о јавној архивској грађи похрањеној у архивима треба да буду доступне јавности путем интернет мрежа. Ограничавајући фактор, међутим, огледа се у спречавању или забрани неконтролисаних и неограничених доступности архивске грађе у виртуелном свету, оне која садржи информације чија је доступност јавности по било ком основу регулисана на посебан начин и сходно посебно предвиђеним роковима.

И најзад, али са првенственим значајем, веома је важно мишљење архивске струке, која је до сада у битним питањима легислативе о заштити

архивске грађе била скрајнута. То захтева сабирање архивског знања и искуства са циљем да се на принципима међународне и националне архивске нормативе, теорије и праксе, као и посебних прописа о заштити података о личности, односно прописа са карактером *lex specialis*, којима се уређује статус документације стваралаца под посебним режимом (војна провенијенција, органа иностраних послова, органа унутрашњих послова), израдио јединствен стручни став у погледу доступности, начина коришћења и објављивања архивске грађе која садржи личне, или по другом основу, поверљиве податке.

Summary

We have opened a series of dilemmas and challenges that modern digital and electronic communication and a special way of producing future archival documents have put before archival activity in Serbia and the surrounding area. A comparative analysis of the solutions resorted to by the archival legislation in the area, confirmed the presence of similar thoughts on the same problems. The differences are sporadic and reflect the peculiarities of the circumstances in which they function and the problems that the archival service in each country of the region is specifically dealing with. Undoubtedly, there is a common and proclaimed, harmonized with international regulations, obligation to protect personal data and other sensitive information contained in archives or registration / documentary material.

In the case of Serbia, we would conclude that the important issue of accessibility and restrictions on the use of archival records is regulated in more detail by the archival law just adopted, in relation to the previous general regulation on cultural goods. However, we are also of the opinion that in the period until the beginning of the application of the Law on Archival Materials and Archival Activities, it is necessary to determine appropriate bylaws, which will ensure the application of the Law, and within which the relationship between so as not to deny the right of serious interested persons and researchers the use of archival material, and at the same time to protect the rights and personal data, if they are contained in the archival material as the subject of use. At the moment, the position of the archival profession regarding the deadlines for the availability of archival records containing personal data or other sensitive data, archivists in Serbia form on the basis of archival regulations and special regulations on data protection, special types of documentation (such as medical) or special regulations on the status of archival material of a special character (military provenance, acts of the Ministry of the Interior, etc.). The general professional position that we represent at this level of information education and experience in this area, is in favor of the protective function of archival material in conventional and electronic form in general, especially those that contain personal or other sensitive data. In that sense, we are of the opinion that electronic databases on archival funds, collections and other scientific and informative means

of public archival material stored in archives should be available to the public via the Internet. The limiting factor, however, is reflected in the prevention or prohibition of uncontrolled and unrestricted availability of archival records in the virtual world, that which contains information whose availability to the public is regulated in any special way and according to specially provided deadlines.

And last but not least, the opinion of the archival profession is very important, which has so far been marginalized in important issues of legislation on the protection of archival material. This requires the collection of archival knowledge and experience in order to, on the principles of international and national archival norms, theory and practice, as well as special regulations on personal data protection, ie regulations with the character of *lex specialis*, which regulate the status of creators' documentation under a special regime (military provenance, foreign affairs bodies, internal affairs bodies), developed a unique professional position regarding the availability, manner of use and publication of archival records containing personal, or otherwise confidential data.